

ISSN: 1306-3111/1308-7274
NWSA-Education Sciences
NWSA ID: 2013.8.2.1C0586

Status : Original Study
Received: September 2012
Accepted: January 2013

E-Journal of New World Sciences Academy

Hülya Çermik

Pamukkale University
hcermek@pau.edu.tr
Denizli-Turkey

<http://dx.doi.org/10.12739/NWSA.2013.8.2.1C0586>

ÖĞRETMEN ADAYLARININ DEMOKRATİK DEĞERLERİ VE BU DEĞERLERİN BAZI DEĞİŞKENLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile demokratik değerlerini etkileyen faktörlerin neler olduğunu belirlemektir. Ayrıca öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin cinsiyetlerine ve öğrenim gördükleri programa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğinin de açığa çıkarılması amaçlanmıştır. Veriler, araştırmacı tarafından geliştirilen "Demokratik Değer Ölçeği" aracılığıyla toplanmıştır. Araştırmaya 966 öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmanın bulguları, öğretmen adaylarının yüksek derecede demokratik değerlere sahip olduğunu ve bunların "hak arama", "farklılıklara saygı", "adalet" ile "eşitlik" şeklinde dört faktöre dayandığını göstermektedir. Öğretmen adaylarının demokratik değerleri cinsiyet değişkenine göre incelendiğinde, erkekler lehine anlamlı bir farklılık görülmektedir. Ayrıca öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programa göre de demokratik değerleri arasında farklılıklar mevcuttur.

Anahtar Kelimeler: Demokrasi, Değer, Demokratik Değer Ölçeği, Faktör Analizi, Öğretmen Adayı

PRE-SERVICE TEACHERS' DEMOCRATIC VALUES AND INVESTIGATION OF THESE VALUES BASED ON SOME VARIABLES

ABSTRACT

This study was purposefully conducted to determine the pre-service teachers' democratic values along with factors affecting these values and to find out whether these values showed any differences based on such variables as gender and the departments they were educating. The 'Democratic Value Scale' was used to collect the data, developed by the researcher. The sampling of this study was consisted of 966 of pre-service teachers. The results indicated that pre-service teachers had a high level of democratic values and the values grouped into "seeking fairness", "respect to differences", "justice" and "equity". Considering the gender issue, it can be said that there was a positive difference for the males. It was also found that there was a correlation between pre-service teachers' values and their departments.

Keywords: Democracy, Value, Democratic Value Scale, Factor Analysis, Pre-Service Teacher

1. GİRİŞ (INTRODUCTION)

Demokrasinin, "Toplumsal bağılayıcı olarak kararların, o kararlara uyması beklenen ya da zorlanan kişilerin istencini yansıtacak biçimde oluşturduğu yönetim şekli." (Bakırcıoğlu, 2012:244) veya "Seçme, seçilme, denetleme ve yaptırım hakkının her bireyde olması" (Sönmez, 2003:64) gibi farklı şekillerde pek çok tanımlanmıştır. Ancak demokrasi bir hükümet biçiminden daha fazla anlam taşır. Öncelikle, yandaş, insancıl yaşam içinde deneyimleri yaymağa, ortaklaşmaya dayanır (Dewey, 1996).

Gözütok (1995), demokrasi eğitimi yoluyla, demokrasi ile yönetilen toplumların demokrasiyi yaşatacak insanlar yetiştirmesi gerektiğini ifade etmektedir. Demokrasi eğitimi ile toplumdaki bireyler, ne gibi haklara sahip oldukları ve bu haklarını nasıl kullanacaklarının yanında topluma karşı görev ve sorumluluklarını da öğrenmelidir. Çünkü haklarını bilmeyen bir kişi tam anlamıyla etkin bir yurttaş olamaz (Schoeman, 2000). Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri'nde "Çocuklar için Felsefe" (Philosophy for Children) adı altında açılan bir ders ile öğrenciler daha aktif düşünen ve demokratik haklarını bilen bireyler olarak yetiştirilmeye çalışılmaktadır (Lipman, 2002). Bu ders daha sonra birçok ülke tarafından örnek alınarak okul programlarına eklenmiştir (Green, 2009).

Demokrasi gibi en ileri ve gelişmiş yönetim şekli, onu benimsemiş ya da benimseme özlemi duyan insanların belirli değerlere ulaşmasını gerekli kılar (Yılman, 2006). Shechtman (2002) değerleri, insanların yaşamlarındaki ilkelere rehberlik eden, duruma göre değişebilen hedefler olarak tanımlamıştır (Akt: Selvi, 2006). Değerler, okuma ve matematik gibi öğretilen şeyler değildir, bazen öğrenciler arasındaki bir iletişim ya da problem anında oluşur ki bu nedenle öğretmenler sözü edilen fırsatları dikkate almak zorundadır (Salaba, 1976). Her ne kadar demokratik değerlerin ve inançların sosyal öğrenmenin sonucu olarak geliştiği varsayılrsa da bunların oluştuğu somut sosyalleşme durumları net değildir (Miklikowska ve Hurme, 2011). Kınca ve Işık (2003:57) yaptıkları çalışmalarında alan yazında yer alma sıklığına göre demokratik değerlerin eşitlik, yaşama saygı, özgürlük, adalet, dürüstlük, iyiyi arayış, işbirliği, özgüven, hoşgörü, duyarlılık, sorumluluk olduğunu belirtmişlerdir. Elbette demokratik değerler sadece sözü edilenlerle de sınırlı değildir. Çünkü zaman ve koşullar demokratik değerlere yenilerinin eklenmesini de beraberinde getirmektedir.

Demokratik değerlere sahip olmayan bir öğretmenin, öğrencilerine rehberlik sürecinde demokratik olması ve onları demokratik değerlere sahip bireyler olarak yetiştirmesi mümkün değildir. Birçok konudaki tutum ve değerlerimiz oluşurken, ilk olarak ailemizden, daha sonra öğretmenlerimizden etkileniriz (Acharya ve Joshi, 2009; Cain-Caston, 1993). Öğretmenler, öğrencilerine davranış, tutum ve benzer birçok açıdan rol modeli olmaktadır (Çermik, Doğan ve Şahin, 2011). Bu nedenle öğretmenlerin sahip oldukları demokratik değerler, öğrencilerin demokratik değer oluşumunda son derece önemlidir. Öğretmenlerin davranışlarından demokrasi hakkında bir görüş geliştiren öğrencinin, demokrasi anlayışı da öğretmenin demokrasi anlayışına paralel olarak gelişmiş olur (Halstead ve Taylor, 2002; Meyer, 1990). Bu nedenle öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının demokratik değerleri araştırılması gereken önemli bir konudur. Ancak yapılan araştırmalar daha çok öğretmenlerin ve aday öğretmenlerin demokratik tutumları üzerine yoğunlaşmıştır. Gözütok (1995) tarafından Türkçeye uyarlanan "Demokratik Tutum Ölçeği" kullanılarak, aday öğretmenler üzerinde bir

dizi çalışma gerçekleştirilmiştir (Ektem ve Sünbül, 2011; Ercoşkun ve Nalçacı, 2008; Gömleksiz ve Kan, 2008; Karahan ve diğerleri, 2006). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumlarını inceleyen bir araştırmada (Büyükkaragöz ve Kesici, 1996) öğretmenler, demokrasi olan yerde hoşgörünün kendiliğinden ortaya çıkacak bir olgu olduğuna vurgu yapmışlardır ki hoşgörü önemli bir demokratik değerdir. Öğretmenlerin sınıf içinde ders anlatırken veya okulda ders dışı etkinliklerde ne kadar demokratik veya adil oldukları ve bu davranışlarının öğrencileri üzerindeki etkileri de incelenmiştir (Butroyd, 1997). Öğretmen adaylarının demokratik öğretmen hakkındaki düşüncelerinin incelendiği bir araştırmada (Demircioğlu, Mutluer ve Demircioğlu, 2011) demokratik öğretmen olmak için, Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının yeterli bir eğitim almadıkları saptanmıştır. Bir diğer araştırmada, öğretmen adaylarının demokratik değerleri eğitim yaşantısına ilişkin olarak, Selvi (2006) tarafından geliştirilen ölçek kullanılarak incelenmiş ve öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Akın ve Özdemir, 2011). Yapılan çalışmalar incelendiğinde, öğretmen adaylarının özellikle demokratik değerlerine ilişkin araştırmalarda bir sınırlılık göze çarpmaktadır. Oysa öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin neler olduğunun belirlenmesi önemlidir. Ayrıca demokratik değerlerin aday öğretmenlerde hangi düzeyde olduğunun açığa çıkarılması, varsa sorunlu olan yönlerin giderilmesi, gelecekte demokratik değerlere sahip nesillerin yetiştirilmesi bakımından gereklidir.

2. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ (RESEARCH SIGNIFICANCE)

Bireyin sahip olduğu demokratik değerler, tüm yaşamlarında sergiledikleri davranışlarını şekillendirir. Bu bağlamda öğretmen ve öğretmen adaylarının sahip olduğu demokratik değerlerin incelenmesi önemlidir. Çünkü öğretmenler, sergiledikleri davranışlarla öğrencilerine rol model olmakta ve onların demokratik değerlerinin oluşmasına katkı sağlamaktadır. Oysa yapılan alan yazın taramasında, öğretmen adaylarının demokratik tutumlarını inceleyen çalışmalar yer almasına karşın genel olarak demokratik değerlerini belirlemeye yönelik çalışmalarda bir sınırlılık göze çarpmaktadır. Bu doğrultuda öğretmen adaylarının sahip olduğu demokratik değerlerin neler olduğunu açığa çıkarmak ve varsa sorunlu yönleri ortadan kaldırmaya dayalı önerilerde bulunmak gereklidir. Bu nedenle eldeki araştırma (1) "Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile demokratik değerlerini etkileyen faktörler nelerdir?" (2) "Öğretmen adaylarının demokratik değerleri cinsiyetlerine ve öğrenim gördükleri programa göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?" sorularını yanıtlamayı amaçlaması bakımından önemlidir.

3. YÖNTEM (METHOD)

3.1. Araştırma Modeli (Research Design)

Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile demokratik değerlerini etkileyen faktörlerin neler olduğunu ortaya çıkarmayı amaçlayan bu çalışma, tarama modelinde betimsel bir çalışmadır. Betimsel çalışmalar, çalışılan olguya yönelik nitelikleri betimlemeye dayalı olarak gerçekleştirilir (Borg, Gall ve Gall, 1993). Ayrıca tarama modelinde, araştırmaya katılan bireylerin tutumları, görüşleri veya davranışları açığa çıkarılmaya çalışılır (Creswell, 2008).

3.2. Katılımcılar (Participants)

Araştırmaya Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesinin sekiz farklı programında ve dört farklı sınıf düzeyinin her birinde öğrenim

gören toplam 966 öğrenci dâhil edilmiştir. Katılımcılardan 338'i (%35) Sınıf Öğretmenliği, 65'i (%6,7) Okul Öncesi Eğitimi ve 37'si (%3,8) Sosyal Bilgiler Eğitimi Ana Bilim dallarında olmak üzere İlköğretim Bölümünde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarıdır. Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü'nde öğrenim gören katılımcıların 94'ü (%9,7) Müzik Eğitimi, 49'u (%5,1) Resim-iş Eğitimi Ana Bilim Dallarına devam etmektedir. Katılımcıların 162'si (%16,8) Psikolojik Danışma ve Rehberlik, 135'i (%14) Türkçe Eğitimi Bölümlerinde, 86'sı (%8,9) ise İngiliz Dili Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğrenim görmektedir. Katılımcıların 598'si (%61,9) birinci öğretim, 368'i (%38,1) ikinci öğretime devam etmekte olup yaş ortalamaları 20,5'tir. Katılımcılardan 648'i (%67,1) kadın, 318'i (%32,9) erkektir.

3.3. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi ve Uygulanması (Development and Application of Data Collection Instrument)

Araştırmada, araştırmacı tarafından geliştirilen, "Demokratik Değer Ölçeği" veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Ölçeğin geliştirilmesinde ilk olarak konuya ilişkin alan yazın taraması yapılmış ve ardından Sınıf Öğretmenliği programında öğrenim gören toplam 87 öğrenciden genel olarak demokrasiye ait düşüncelerini açığa çıkarmaya yönelik bir kompozisyon yazmaları istenmiştir. İlgili alan yazın taraması ve öğrencilerin düşüncelerinden hareketle konuya ilişkin 63 demokratik değer maddesi elde edilmiştir. Elde edilen maddeler, ölçme ve değerlendirme, program geliştirme, psikolojik danışma ve rehberlik ile eğitim yönetimi alanlarında uzman olan toplam dört kişi tarafından incelenmiştir. Uzmanlara, bu maddelerin ele alınan konuya ilişkin olup olmadığı, hangi maddelerin olumlu hangilerinin olumsuz yargı bildirdiği sorulmuştur. Ayrıca, maddelerin anlaşılır olup olmadığını belirlemelerinin yanında eklemek istedikleri maddeleri de yazmaları istenmiştir. Uzmanların görüşlerine yönelik olarak 41 madde şeklinde tasarlanan ölçekte 31 madde olumlu, 10 madde ise olumsuz yargı içerecek şekilde son şeklini almıştır. Likert tipi olarak hazırlanan ölçekte beşli derecelendirme yapılmıştır. İki bölüm şeklinde hazırlanan ölçek (birinci bölüm katılımcıların kişisel bilgileri, ikinci bölüm araştırmanın amacına dayalı verileri elde etmek amacıyla hazırlanan ölçek) Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi'nin sekiz farklı programda öğrenim gören toplam 1022 öğrenciye uygulamıştır. Uygulamaya başlamadan önce araştırmacı tarafından öğrencilere çalışmanın amacı açıklanmış, katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu bildirilmiş ve ölçeğe isim yazılmaması gerektiği vurgulanmıştır. Araştırmaya katıldıkları takdirde verecekleri bilgilerin sadece akademik bir çalışmada kullanılacağı da hatırlatılmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan öğrencilerin yaklaşık 30 dakikalık süre içerisinde tamamladığı veri toplama araçları bizzat araştırmacı tarafından teslim alınmıştır.

Araştırmada kullanılan ölçeğin yapı geçerliği çalışmasında döndürülmüş temel bileşenler analizi gerçekleştirilmiştir. Öncelikle ölçekteki her bir maddenin faktör yükü hesaplanmıştır. Faktör yükü 0,30'dan küçük çıkan ve iki ya da daha fazla faktörde yaklaşık faktör yüklerine sahip oldukları görülen, binişik madde olarak adlandırılan (Büyüköztürk, 2009) toplam 24 madde ölçeğe dâhil edilmemiş ve ölçek toplam 17 madde üzerinden değerlendirilmiştir. Gerçekleştirilen faktör analizinde, Kaiser-Mayer Olkin (KMO) değeri 0,848 olarak bulunmuştur. Araştırmada kullanılan verilere ait Bartlett Sphericity test istatistiği ($\chi^2 = 4971,442$; $p < 0,05$) de anlamlı çıkmıştır. KMO değerinin 0,848 olması verilere faktör analizinin uygulanabilir

olduğunu göstermektedir. Bunun dışında, Bartlett testi sonucunda elde edilen Ki karenin anlamlı çıkması ile verilerin normal dağılım özelliğine sahip olduğu kabul edilebilir (Büyüköztürk, 2009). Yapılan analizler sonunda tek boyutlu ve dört faktörlü çıktığı tespit edilen ölçme aracında faktörler, (1) hak arama, (2) farklılıklara saygı, (3) adalet ve (4) eşitlik olarak isimlendirilmiştir. Yapılan analizlerde 17 maddenin, toplam varyansın %54,97'sini açıkladığı görülürken, birinci faktör varyansın %27,97'sini, ikinci faktör %12,90'ını, üçüncü faktör %7,74'ünü ve dördüncü faktör ise %6,36'sını açıklamaktadır. Faktör yük değerlerinin, dört faktör için de 0,40 ile 0,87 arasında olduğu Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Demokratik Değer Ölçeği'nde yer alan maddelerin faktörlere göre dağılımı ve faktör yükleri
(Table 1. The distribution of items of Democratic Values Scale in terms of factors)

Madde No	Faktörler			
	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör	4. Faktör
14	,866			
15	,813			
13	,804			
11	,696			
10	,695			
9	,442			
1		,755		
2		,728		
3		,717		
4		,462		
17			,723	
16			,662	
12			,633	
8			,539	
6				,716
7				,714
5				,396

Yapılan istatistiksel analizlerde ayrıca, araştırmaya katılan alt %27'lik ve üst %27'lik grupların her bir madde için verdikleri cevaplar karşılaştırılmış ve her bir maddenin t ve p değerleri hesaplanmıştır. Her bir maddenin ayırt edici özelliğe ($p < ,001$) sahip olduğu görülmüştür (Büyüköztürk, 2009; Cohen, Manison ve Morrison, 2008; Tavşancıl, 2005). Demokratik Değer Ölçeğinin faktörleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla faktörler arası korelasyonlar da incelenmiş ve Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2'de ölçekte yer alan dört faktör arasındaki korelasyon incelendiğinde, tüm faktörler arasında istatistiksel olarak ilişki olduğu görülmektedir. Bu durum ölçeğin bağımsız faktörlerden oluştuğunun bir diğer göstergesidir.

Ölçeğin güvenilirlik çalışmasında hem tüm ölçeğin hem de alt faktörlerin her birinin Cronbach Alfa katsayıları hesaplanmış ve Tablo 3'te sunulmuştur.

Tablo 2. Demokratik değer ölçeği'nin faktörler arası pearson korelasyon katsayıları
(Table 2. The Pearson correlation coefficients among factors of democratic values scale)

Faktörler		1	2	3	4
1	r	1	,363	,266	,343
	P	.	,000*	,000*	,000*
2	r		1	,379	,417
	p		.	,000*	,000*
3	r			1	,341
	P			.	,000*
4	r				1
	P				.

*p<0.01, r: Pearson Korelasyon Katsayısı

Tablo 3. Demokratik değer ölçeği'nin cronbach alfa katsayıları
(Table 3. The cronbach alfa coefficients of democratic value scale)

Faktörler	Madde Sayısı	Cronbach Alfa Katsayısı
1	6	,8429
2	4	,7144
3	4	,6772
4	3	,6038
Toplam	17	,8437

Ölçeğin tümüne ait Cronbach Alfa katsayısı ,8437 olarak bulunmuştur. Bu da ölçme aracının ölçmek istediği özelliğe karşı oldukça duyarlı olduğunu göstermektedir (Büyüköztürk, 2009). Alfa katsayısı .80'e eşit veya .80 ile 1.00 arasında olan ölçekler yüksek derecede güvenilir ölçek olarak belirtilmektedir, ayrıca Alfa katsayısı .60'a eşit veya .60 ile .80 arasında olan ölçeklerde oldukça güvenilirdir (Özdamar, 1999). Ölçeğin her bir alt faktörü incelendiğinde birinci faktörün yüksek derecede güvenilir, ikinci, üçüncü ve dördüncü faktörün ise oldukça güvenilir olduğu görülmektedir.

3.4. Verilerin Analizi (Data Analysis)

Toplam 1022 öğretmen adayından elde edilen veri toplama araçları öncelikle tek tek incelenmiştir. Tamamen veya büyük kısmı boş bırakılmış olanlar ile işaretlemelerde gözle görülür bir örüntü oluşturan 56 tanesi değerlendirme dışı bırakılmıştır. Toplam 966 katılımcıdan elde edilen veriler, SPSS (Social Science Statistics Programme) programına aktarılmıştır. Likert Tipi olarak hazırlanan ölçekte beşli derecelendirme yapılmıştır. Aralıkların eşit olduğu varsayımına dayalı olarak, aritmetik ortalama puan aralığı katsayısı 0,80 olarak bulunmuştur. Puan aralığı (en büyük değer - en küçük değer) / (derece sayısı), formülüne dayalı olarak hesaplanmıştır (Sümbüloğlu ve Sümbüloğlu, 1993; Tavşancıl, 2005). Ölçekte yer alan maddeler 1'den 5'e kadar puanlanmıştır. Böylece uygulamaya dâhil olan her bir veri toplama aracının, madde puanları toplamından ölçek toplam puanı elde edilmiştir. Aritmetik ortalamaların değerlendirme aralığı ise; (1) 1,00-1,80 "Hiç Katılmıyorum", (2) 1,81-2,60 "Katılmıyorum", (3) 2,61-3,40 "Orta düzeyde katılıyorum", (4) 3,41-4,20 "Katılıyorum", (5) 4,21-5,00 "Tamamen Katılıyorum" şeklindedir. Ölçekte elde edilebilecek en düşük puan 17, en yüksek puan ise 85'dir. Ölçekte elde edilen puanlar incelenmiş ve en düşük puanın 42, en yüksek puanın ise 85 olduğu saptanmıştır.

Elde edilen veriler SPSS (Social Science Statistics Programme) programı ile belirlenen amaçlar çerçevesinde çözümlenmiş ve analiz edilmiştir. Ölçekten elde edilen veriler, betimsel istatistik analizlere dayalı olarak çözümlenmiştir. Ayrıca iki değişkenli grupta verilere t testi uygulanmıştır. Değişken sayısı ikiden fazla olan gruplarda ise tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Anlamlı farklılık bulunan durumda Fisher LSD (least significant difference) testi kullanılmıştır.

4. BULGULAR (FINDINGS)

4.1. Araştırmanın Birinci Alt Problemine İlişkin Bulgular (Findings Related to the First Sub-Research Problem)

Araştırmanın birinci alt problemi "Öğretmen adaylarının demokratik değerleri ile demokratik değerlerini etkileyen faktörler nelerdir?" şeklinde belirlenmiştir. Bu alt probleme yanıt oluşturmak amacıyla yapılan analizlerde, faktörleri oluşturan maddeler, maddelerin aritmetik ortalamaları ve standart sapmaları ile öğretmen adaylarının maddelere katılım düzeyleri belirlenmiş ve aşağıda yer alan Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4 incelendiğinde, öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin dört faktöre dayandığı tespit edilmiştir. Bunlar, (1) hak arama, (2) farklılıklara saygı, (3) adalet ve (4) eşitlik olarak isimlendirilmiştir. Ayrıca bu dört faktörün her birinin aritmetik ortalamaları hesaplanmış ve adalet faktörünün en yüksek düzeyde ($\bar{x}=4.57$) olduğu tespit edilmiştir. Diğer faktörlerin aritmetik ortalamaları en yükten düşüğe doğru sırasıyla, farklılıklara saygı ($\bar{x}=4.38$), eşitlik ($\bar{x}=4.35$) ve hak arama ($\bar{x}=4.00$) şeklindedir. Ölçeğin tümüne ait aritmetik ortalama değeri ise 4.29'dur. Bu bulguya dayalı olarak öğretmen adaylarının 'tamamen katılıyorum' düzeyinde yani yüksek demokratik değere sahip oldukları söylenebilir. Birinci faktörü oluşturan, "hak arama" boyutunda yer alan altı maddenin her biri için öğretmen adaylarının "katılıyorum" düzeyinde yanıt verdikleri görülmektedir. İkinci ve üçüncü faktörlerde toplam dörder madde yer almaktadır ve öğretmen adayları bu faktörlerde yer alan tüm maddelere "tamamen katılıyorum" düzeyinde yanıt vermişlerdir. Son faktör olan "eşitlik" üç maddeden oluşmaktadır. Öğretmen adayları bu faktörde, arkadaşlarını seçerken sosyal sınıf ayrımı yapmadıklarına ve etnik kökeni nedeniyle kimseyi yargılamadıklarına tamamen katıldıklarını ifade ederken "Arkadaşlarımı seçerken asla cinsiyet ayrımı yapmam." maddesine katılıyorum düzeyinde görüş bildirmişlerdir.

Tablo 4. Öğretmen adaylarının demokratik değerlerini etkileyen faktörlere ait istatistikler
(Table 4. The statistics of the factors affecting pre-service teachers' democratic values)

Faktör	No	Maddeler	Ort	Ss.	Katılım düzeyi
I. Hak arama	13	Haksızlığa uğradığımda asla sineye çekmem.	4,11	,83	Katılıyorum
	14	Haksızlığa uğradığımda hakkımı almak için sonuna dek mücadele ederim.	4,09	,84	Katılıyorum
	15	Hak arama mücadelesi beni ylgınlığa düşürmez.	4,02	,87	Katılıyorum
	11	Gruba ters bile olsa düşüncelerimi söylemekten asla çekinmem.	3,95	,83	Katılıyorum
	9	Hayatıma ait kararları daima hür irademle alırım.	3,94	,77	Katılıyorum
	10	Bir kişinin statüsü yüksek bile olsa düşüncelerini benimsemediğimde itiraz etme cesaretim daima vardır.	3,92	,92	Katılıyorum
II. Farklılıklara Saygı	4	Başkalarının haklarına daima saygı gösteririm.	4,53	,62	Tamamen Katılıyorum
	1	Benden farklı düşünceye sahip kişilere saygı duyarım.	4,41	,67	Tamamen Katılıyorum
	3	Farklı düşüncelerin çeşitlilik getirdiğine inanırım.	4,31	,76	Tamamen Katılıyorum
	2	Benden farklı düşünen kişilerle aynı ortamda bulunmaktan çekinmem.	4,26	,76	Tamamen Katılıyorum
III. Adalet	8	Demokratik haklardan istisnasız herkes eşit olarak yararlanmalıdır.	4,71	,60	Tamamen Katılıyorum
	16	Toplumsal yaşamda adalet ilkelerinin herkese eşit şekilde uygulanması gerektiğine inanıyorum.	4,68	,60	Tamamen Katılıyorum
	17	Demokrasinin hukuksal güvencelere dayalı olarak işlemesi gerektiği inancındayım.	4,48	,69	Tamamen Katılıyorum
	12	Adalet olmadan ilerlemenin ve gelişmenin olmayacağı inancındayım.	4,40	,75	Tamamen Katılıyorum
IV. Eşitlik	7	Arkadaşlarımı seçerken sosyal sınıf ayrımı yapmam.	4,44	,83	Tamamen Katılıyorum
	6	Etnik kökeni nedeniyle kimseyi yargılamam.	4,43	,78	Tamamen Katılıyorum
	5	Arkadaşlarımı seçerken asla cinsiyet ayrımı yapmam.	4,19	,97	Katılıyorum

4.2. Araştırmanın İkinci Alt Problemine İlişkin Bulgular (Findings Related to the Second Sub-Research Problem)

Araştırmanın ikinci alt problemi "Öğretmen adaylarının demokratik değerleri cinsiyetlerine ve öğrenim gördükleri programa göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir" şeklinde belirlenmiştir. Bu alt probleme yanıt oluşturmak amacıyla öncelikle, öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin cinsiyetlerine göre bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla veriler t testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Öğretmen adaylarının demokratik değer puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılığına ilişkin bağımsız t-testi
(Table 5. The independent t-test scores of pre-service teachers' democratic values based on gender)

Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	Sd	t	p
Erkek	318	73,85	6,83	964	-3,163	,002*
Kadın	648	72,35	6,91			

*p<.05

Tablo 5 incelendiğinde, öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir fark oluşturduğu görülmektedir. Bu fark erkek öğretmen adaylarının lehinedir. Yani erkek öğretmen adaylarının demokratik değerleri, kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksektir. Ayrıca öğretmen adaylarının demokratik değerlerini oluşturan faktörler cinsiyetlerine göre karşılaştırılmış ve anlamlı bir farklılık olup olmadığı incelenerek elde edilen bulgular Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Öğretmen adaylarının demokratik değerlerini oluşturan faktörlerin puan ortalamalarının cinsiyetlerine göre farklılığına ilişkin bağımsız t-testi
(Table 6. The independent t-test scores of factors comprising of pre-service teachers' democratic values based on gender)

Faktörler	Cinsiyet	N	\bar{x}	Ss	Sd	t	P
Hak arama	Kadın	648	23,66	3,74	964	-4,161	,000*
	Erkek	318	24,74	3,86			
Farklılıklara saygı	Kadın	648	17,44	2,06	964	-1,355	,176
	Erkek	318	17,63	2,05			
Adalet	Kadın	648	18,31	1,77	964	,928	,354
	Erkek	318	18,20	1,96			
Eşitlik	Kadın	648	12,94	1,82	964	-2,751	,006*
	Erkek	318	13,28	1,78			

*p<.05

Tablo 6 incelendiğinde, kadın ve erkek öğretmen adaylarının demokratik değerlerine ait "farklılıklara saygı" ve "adalet" faktörlerine dayalı olarak anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Yani ister kadın ister erkek olsun öğretmen adaylarının farklılıklara saygı ve adalet konusunda sahip oldukları demokratik değerlerin benzer olduğu söylenebilir. Ancak "hak arama" ile "eşitlik" faktörlerinde cinsiyet değişkeni dikkate alındığında anlamlı bir fark mevcuttur. Her ikisinde de sözü edilen anlamlı farklılık erkek öğretmen adaylarının lehinedir. Yani erkek öğretmen adaylarının "hak arama" ve "eşitlik" konusundaki demokratik değerleri kadın öğretmen adaylarına göre daha yüksektir.

Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin öğrenim gördükleri programa göre bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla da karşılaştırmalar yapılmıştır. Öncelikle araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demokratik değerleri, öğrenim gördükleri programa göre incelenmiş ve elde edilen istatistikler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7. Öğretmen adaylarının öğrenim gördüğü programa ait istatistikler
(Table 7. The statistics of departments that pre-service teachers were educating)

Bölüm/Ana Bilim Dalları	N	\bar{x}	Ss
Müzik Eğitimi	94	74,88	7,49
Türkçe Eğitimi	135	73,67	6,98
Okul Öncesi Eğitimi	65	73,54	6,52
İngiliz Dili eğitimi	86	73,15	6,78
Resim-iş Eğitimi	49	73,14	6,45
Sınıf Öğretmenliği	338	72,32	7,12
Sosyal Bilgiler Eğitimi	37	71,97	7,75
Psikolojik Danışma ve Rehberlik	162	71,73	5,93
Toplam	966	72,85	6,92

Tablo 7 incelendiğinde, Müzik Eğitimi programında öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin en yüksek aritmetik ortalamaya ($\bar{x} = 74,88$) sahip olduğu görülmektedir. Demokratik değerleri en düşük aritmetik ortalama ise Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında ($\bar{x} = 71,73$) öğrenim gören öğretmen adaylarına aittir. Öğretmen adaylarının demokratik değerlerine ait puanların öğrenim gördükleri programa göre anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmek için tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, Tablo 8'de sunulmuştur.

Tablo 8. Öğretmen adaylarının demokratik değer puanlarının öğrenim gördükleri programa göre farklılığına ilişkin tek yönlü varyans analizi

(Table 8. The one-way variance analysis scores of pre-service teachers' democratic values based on their departments)

Program türü	Sd	KT	KO	F	p
Gruplar arası	7	847,048	121,007	2,559	,013*
Gruplar içi	958	45306,969	47,293		
Toplam	965	46154,018			

* $p < 0,05$

Tablo 8 incelendiğinde, farklı programlarda öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik değerleri arasında anlamlı düzeyde bir farklılık olduğu [$F(7, 958) = 2,559; p < 0,05$] görülmektedir. Bu farklılığın hangi programlarda öğrenim gören öğretmen adayları arasında olduğunu belirlemek için çoklu karşılaştırmalarla analiz edilmiştir. Çoklu karşılaştırmada Fisher LSD (least significant difference) testi kullanılmış ve elde edilen bulgular Tablo 9'da sunulmuştur.

Tablo 9. Öğretmen adaylarının demokratik değer puanlarının öğrenim gördükleri programa ilişkin çoklu karşılaştırmalarına ait istatistikler

(Table 9. The statistics of multivariate analysis scores of pre-service teachers' democratic values based on their departments)

Bölüm/Ana Bilim Dalı	Sınıf Öğr.	Türkçe Eğitimi	Sosyal Bil.	Okul Ön.	PDR	İngiliz Dili	Resim-iş	Müzik
Sınıf Öğr.								
Türkçe Eğt.	1,3516							
Sosyal Bil.	-,3495	-1,7011						
Okul Öncesi	1,2160	-,1356	1,5655					
PDR	-,5879	-1,939*	-,2384	-1,809				
İngiliz Dili	,8287	-,5229	1,1782	-,3873	1,4166			
Resim-iş	,8204	-,5312	1,1699	-,3956	1,4083	-,0083		
Müzik	2,5605*	1,2089	2,9100*	1,3445	3,1484*	1,7318	1,7401	

*Ortalamalar arasında $p < 0,05$ düzeyinde anlamlı fark vardır.

Tablo 9 incelendiğinde, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programa göre demokratik değerlerine yönelik puanları arasında bazı anlamlı farklılıklar görülmektedir. Bu farklılık Müzik Eğitimi programında öğrenim gören öğrencilerin lehine olmak üzere, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik programlarında öğrenim gören öğrenciler arasındadır. Ayrıca Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında öğrenim gören öğrencilerle Türkçe Eğitimi programında öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik değerleri arasında da anlamlı bir farklılık göze çarpmaktadır ki bu farklılık Türkçe eğitimi programında öğrenim gören öğretmen adaylarının lehinedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇ (DISCUSSION AND CONCLUSION)

Araştırmada elde edilen bulgular, Eğitim Fakültesinde öğrenim gören öğretmen adaylarının yüksek derecede demokratik değerlere sahip olduğunu göstermektedir ve bu durum elbette sevindiricidir. Öğretmen adaylarının demokratik değerleri dört temel faktöre dayalıdır. "Hak arama", "farklılıklara saygı", "adalet" ile "eşitlik" olarak isimlendirilen bu faktörler arasında en yüksek aritmetik ortalama "adalet", en düşük aritmetik ortalama ise "hak arama" ya aittir. Öğretmen adayları yaşamlarında adaleti en yüksek düzeyde demokratik değer olarak ortaya koymaktadırlar. Ancak adaletin uygulanmadığı durumlarda hak arama konusunda aynı derecede yüksek bir değere sahip olmadıkları görülmektedir. Oysa demokrasi, hakkını arayan bunun için mücadeleden asla yılmayan ve bu değerleri benimsemiş etkin bireyler sayesinde gerçekleşebilir. Turan (2001)da, edilgen insan tipinin karşıtı olan bireyin özellikleri arasında kendi kaderini yönlendirebilen insana vurgu yapmaktadır.

Araştırmada öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık yarattığı saptanmıştır ve bu anlamlı farklılık erkek öğretmen adaylarının lehinedir. Elde edilen bu bulgu, öğretmen adaylarının eğitim yaşantılarına ait demokratik değerlerinin "eğitim hakkı", "dayanışma" ve "özgürlük" alt boyutlarında incelendiği ve kadın adayların erkeklerden daha yüksek demokratik değerlere sahip olduğu belirtilen araştırma (Akin ve Özdemir, 2009) sonucu ile farklılık göstermektedir. Sözü edilen araştırma, 129 kadın, 47 erkek olmak üzere toplam 176 öğretmen adayı üzerinde yürütülmüştür. İki araştırma arasındaki farklılık,

araştırmalarda yer alan katılımcıların sayısı ve elbette farklılığından kaynaklanmış olabilir.

Eldeki araştırmada, öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programa göre de demokratik değerleri arasında anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Müzik Eğitimi programında öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik değerleri, Sınıf Öğretmenliği, Sosyal Bilgiler Eğitimi ve Psikolojik Danışma ve Rehberlik programlarında öğrenim gören öğretmen adaylarından anlamlı derecede farklıdır. Bu anlamlı farklılık Müzik Eğitimi öğretmen adaylarının lehinedir. Ayrıca Psikolojik Danışma ve Rehberlik programında öğrenim gören öğretmen adaylarıyla Türkçe Eğitimi programında öğrenim gören öğretmen adayları arasında da -Türkçe Eğitimi öğretmen adayları lehine- anlamlı bir farklılık saptanmıştır. Müzik Eğitimi programında öğrenim gören öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin diğer tüm öğretmen adaylarından daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, Güzel Sanatlar alanında öğrenim gören bireylerin sanat algıları ile demokratik değerlerini daha üst noktaya taşımış olmalarını akla getirmektedir. Ancak Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında öğrenim gören bireylerin demokratik değerlerinin diğer tüm bölümlerde öğrenim gören adaylara göre düşük olması düşündürücüdür. Çünkü sözü edilen adaylar okullarda öğrencilerin yaşamında danışman ve rehber olma konusunda son derece önemli görevler yerine getirmesi beklenen kitledir. Bu nedenle diğer öğretmen adaylarına göre daha düşük demokratik değerlere sahip olmalarının sebebi derinlemesine çalışmalarla test edilmelidir. Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin öğrenim gördükleri programa göre anlamlı farklılaşma göstermediği ifade edilen çalışma ile (Akın ve Özdemir, 2009) eldeki araştırmamızın farklılaşmasının nedeni de sözü edilen çalışmada Müzik Eğitimi öğretmen adaylarının bulunmaması olabilir.

Bireylerin demokratik değerlerinin önce ailede ardından öğretmenler aracılığıyla okullarda geliştirileceği düşüncesinden hareketle, öğretmen adaylarının, bu değerleri öğrencilerine kazandırmak için mücadele eden etkin birer öğretmen olarak sistemde yer almaları önem taşıyan bir konudur. Konunun önemi nedeniyle demokratik değerlere ilişkin farklı örneklem grupları üzerinde derinlemesine araştırmalar yapılması önerilebilir.

KAYNAKLAR (REFERENCES)

1. Acharya, N. and Joshi, S., (2009). Influence of parents' education on achievement motivation on adolescents. *Indian Journal of Social Science Researches*, 6(1), 72-79.
2. Akın, U. ve Özdemir, M., (2009). Öğretmen adaylarının demokratik değerlerinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi: Eğitim Bilimleri Fakültesi örneği. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 42(2), 183-198.
3. Bakırcıoğlu, R., (2012). *Ansiklopedik eğitim ve psikoloji sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
4. Borg, W.R., Gall, J.P., and Gall, M.D., (1993). *Applying educational research: A practical guide*. White Plains, NY: Longman.
5. Butroyd, B., (1997). Are the values of secondary school teachers really in decline? *Educational Review*, 49(3), 251-258. doi:10.1080/0013191970490304.
6. Büyükkaragöz, S. ve Kesici, Ş., (1996). Öğretmenlerin hoşgörü ve demokratik tutumları. *Eğitim Yönetimi*, 2(3), 353-365.
7. Büyüköztürk, Ş., (2009). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. Ankara: Pegem Akademi.

8. Cain-Caston, M., (1993). Parent and student attitudes toward mathematics as they relate to third grade mathematics achievement. *Journal of Instructional Psychology*, 20(2), 96-101.
9. Cohen, L., Manison, L., and Morrison, K., (2008). *Research methods in education (sixth edition)*. NY: Routledge Taylor & Francis Group.
10. Creswell, J.W., (2008). *Educational research planning, conducting, and evaluating qualitative research (3rd Ed.)*. NJ: Pearson Education.
11. Çermik, H., Doğan, B. ve Şahin, A., (2011). Öğretmen adaylarında iz bırakan öğretmenlerle yaşanan deneyimlerin meslek tercihleri açısından incelenmesi. *e-Journal of New World Sciences Academy*, 6(4), 2675-2688. Article Number: 1C0468. ISSN: 1308-7274.
12. Demircioğlu, İ.H., Mutluer, C. ve Demircioğlu, E., (2011). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının demokratik öğretmen nitelikleri hakkındaki görüşleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 577-586.
13. Dewey, J., (1996). *Demokrasi ve eğitim (çev. M. Salih Otaran)*. İstanbul: Başarı Yayıncılık.
14. Ektem, I.S ve Sünbül, A.M., (2011). Öğretmen adaylarının demokratik tutumları üzerine bir araştırma. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 159-168.
15. Ercoşkun, M.H. ve Nalçacı, A., (2008). Sınıf öğretmeni adaylarının empatik beceri ve demokratik tutumlarının incelenmesi. *Milli Eğitim*, 180, 204-215.
16. Gömleksiz, M.N. ve Kan, A.Ü., (2008). Eğitim fakültesi ve tezsiz yüksek lisans programlarına kayıtlı öğretmen adaylarının demokratik tutumlarının değerlendirilmesi. *Milli Eğitim Dergisi*, 178, 44-64.
17. Gözütok, F.D., (1995). *Öğretmenlerin demokratik tutumları*. Ankara: Türk Demokrasi Vakfı.
18. Green, L., (2009). Education for democracy: Using the classroom community of inquiry to developed habits of reflective judgement in South African schools. *Thinking Skills and Creativity*, 4, 178-184. doi:10.1016/j.tsc.2009.10.001
19. Halstead, J.M. and Taylor, M.J., (2002). Learning and teaching about values: A review of research. *Cambridge Journal of Education*, 30, 169-202.
20. Karahan, T.F., Sardoğan, M.E., Özkamalı, E. ve Dicle, A.N., (2006). Öğretmen adaylarında demokratik tutum, nevrotik eğilimler ve kendini gerçekleştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 149-158.
21. Kıncal, R.Y. ve Işık, H., (2003). Demokratik eğitim ve demokratik değerler. *Eğitim Araştırmaları*, 3 (11), 54-58.
22. Lipman, M., (2002). Where to P4C. *Thinking*, 16(2), 12-13.
23. Meyer, J., (1990). Democratic values and their development. *Social Studies*, 81, 197-201.
24. Miklikowska, M. and Hurme, H., (2011). Democracy begin at home: Democratic parenting and adolescents' support for democratic values. *European Journal of Developmental Psychology*, 8 (5), 541-557. doi: 10.1080/17405629.2011.576856.
25. Özdamar, K., (1999). *Paket programlar ile istatistiksel veri analizi*. Eskişehir: Kaan Kitabevi.
26. Salaba, N.A. (1976). *Values*. 04.07.2012 tarihinde <http://www.tandfonline.com/doi/abs/1080..> adresinden alınmıştır.

27. Schoeman, S., (2000). Charting a course. Teaching citizenship education within the human and social science learning area. *South African Journal of Education*, 20(3), 180-186.
28. Selvi, K., (2006). Developing a teacher trainees' Democratic Values Scale: Validity and reliability analyses. *Social Behavior and Personality*, 34(9), 1171-1178.
29. Sönmez, V., (2003). Dizgeli eğitimle sınıf ortamında doğrudan demokrasi. *Eğitim Araştırmaları*, 3(11), 64-72.
30. Sümbüloğlu, K. ve Sümbüloğlu, V., (1993). *Biyo İstatistik*, Ankara: Özdemir Yayıncılık.
31. Tavşancıl, E., (2005). *Tutum ölçülmesi ve SPSS ile veri analizi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
32. Turan, S., (2001). Demokratik bir toplum ve okulda bir lider olarak öğretmenin rolü. *Eğitim Araştırmaları*, 1(3-4), 120-125.
33. Yılman, M., (2006). *Demokrasimizin kültürel temelleri*. Ankara: Nobel yayın dağıtım.